

کودکان در برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی – مطالعه موردی شهر تهران

فاطمه دهقان فاروجی^۱، پرستو کاظمیان^۲، اشرف دهقان^۳ و علی بیت‌اللهی^۴

۱- کارشناسی ارشد زمین‌شناسی و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، بخش زلزله‌شناسی مهندسی و خطرپذیری، تهران، ایران-

نویسنده مسئول fatemedehghan@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد معماری و برنامه‌ریزی شهری پژوهشکده سوانح طبیعی، تهران، ایران p_ir1383@yahoo.com

۳- کارشناس ارشد مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان dehghan.a121@gmail.com

۴- دکترای ژئوفیزیک و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، بخش زلزله‌شناسی مهندسی و خطرپذیری، تهران، ایران abeitollahi@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: موضوع کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی یکی از مهم‌ترین موضوعات در توسعه پایدار است. کودکان از گروه‌های بسیار آسیب‌پذیر در بحران‌های طبیعی هستند. شیوه کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان از شیوه‌های نوین و مؤثر می‌باشد که می‌تواند میزان آسیب‌پذیری این گروه جمعیتی را کاهش دهد. دیدگاه و شیوه کاهش خطرپذیری کودک محور در برنامه‌های کاهش خطرپذیری کمتر مورد توجه بوده است درحالی‌که این شیوه می‌تواند منافع بلندمدتی را به همراه داشته باشد و به توسعه پایدار شهرها به‌ویژه تهران در آینده، کمک کند. هدف از این پژوهش، معرفی این شیوه و نیز ارائه توزیع جمعیت کودکان در شهر تهران و اولویت‌بندی مناطق مختلف شهر تهران از نظر توزیع این گروه جمعیتی می‌باشد تا بتوان با استفاده از این شیوه تا حدود زیادی از میزان آسیب‌پذیری اجتماعی و فیزیکی شهر تهران کاست و آن را به توسعه پایدار نزدیک نمود.

روش: نتایج حاصل از این پژوهش، کاربردی بوده و روش این مطالعه، به‌صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. این مطالعه در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول، منابع و مستندات در زمینه شیوه‌های کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان جمع‌آوری شده و نمونه‌های موردی، مورد بررسی قرار گرفتند. در مرحله دوم، پس از تعیین جامعه آماری هدف، که کودکان زیر شش سال شهر تهران است، این جامعه، بر اساس جنسیت و مناطق تفکیک، در محیط نرم‌افزاری GIS وارد و پردازش شد. در گام آخر نیز، پهنه‌بندی منطقه‌ای صورت گرفته و اولویت‌های اول تا پنجم جهت استفاده در برنامه‌های پنج ساله معین گردیدند.

یافته‌ها: بر اساس پردازش و تحلیل اطلاعات در سیستم اطلاعات جغرافیایی، پنج پهنه اولویت‌دار، برای شهر تهران مشخص شده که در هر پهنه، مناطق اولویت‌دار نیز مشخص گردیده‌اند. همچنین علاوه بر تعیین اولویت‌ها، تفکیک جنسیت نیز صورت گرفته است، زیرا که جنسیت‌های مختلف، به دلایل و عوامل مختلف اجتماعی و فیزیکی آسیب‌پذیری متفاوتی دارند و این تفکیک می‌تواند در جهت برنامه‌ریزی بهتر و هدفمند، کمک‌کننده باشد.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، پنج منطقه ۴، ۱۴، ۱۵، ۲۰ و ۵ بیشترین جمعیت آسیب‌پذیر کودک را دارا هستند که می‌توان با شناسایی آن‌ها و ارائه پیشنهاداتی میزان آسیب‌پذیری کودکان را کاهش داد و ضمن کاهش آسیب‌پذیری کودکان، با برنامه‌ریزی‌های هدفمند، کاهش خطرپذیری بحران کودک محور، با توانمندسازی این گروه جمعیتی از کودکان، به‌عنوان عامل تغییر استفاده نمود.

کلیدواژه‌ها: کودکان-کاهش خطرپذیری-بحران‌های طبیعی-شیوه کودک محور-شهر تهران

◀ **استناد فارسی (شیوه APA، ویرایش ششم ۲۰۱۰):** دهقان فاروجی، فاطمه؛ کاظمیان، پرستو؛ بیت‌اللهی، علی (زمستان، ۱۳۹۶). کودکان در برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی - مطالعه موردی شهر تهران. *فصلنامه دانش پیشگیری و مدیریت بحران*، ۷ (۴)، ۳۶۳-۳۷۶.

Children in disaster risk reduction programs “case study: Tehran”

Fateme dehghan farouji¹, parasto kazemian², Ashraf dehghan³, Ali beitollahi⁴

1. MSc in geology and Academic member of Road, housing and urban Development research center, Engineering Seismology and Risk department, Tehran, Iran.

fatemedehghan@yahoo.com

2. MS in Architecture and urban Planning- Natural Disaster Risk Institute of Iran, Tehran, Iran. p_ir1383@yahoo.com

3. MSc in Midwifery, Isfahan University of Medical Sciences, dehghan.a121@gmail.com

4. PHD in Geophysics and Academic member of Road, housing and urban Development research center, Engineering Seismology and Risk department, Tehran, Iran.

Iran. abeitollahi@yahoo.com

ABSTRACT

Background and objective: The natural disaster risk reduction is one of the most important subjects in sustainable development. Children are very vulnerable groups in natural disasters. The child-centered risk reduction approach is based on new and effective methods that may reduce the vulnerability of this demographic group. The child-centered risk reduction approach and view point in risk reduction programs has been less considered, while this approach may have long-term benefits and contribute to the sustainable development of cities, in particular Tehran, in the future.

The purpose of this research is to introduce this method, as well as to provide distribution of the population of children in Tehran and to prioritize the different areas of Tehran in terms of distribution of this population so that this method may be used widely to reduce the social and physical vulnerability rate in Tehran and brought it closer to sustainable development.

Method: The results of this study are functional and the used method to this study is descriptive-analytic. This study performed in two phases. In the first phase, resources and documentation on child-centered risk reduction approach and case studies considered. In the second phase, target index group, children under the age of six years in Tehran, identified and then process in GIS software based on gender and region segregation. In the last phase, region separation and 1st to 5th priorities identified to use in five-year plans.

Findings: Five priority zones for the city of Tehran have been identified based on the processing and analysis of information in the GIS, priority areas are also defined in each zone. In addition to identifying priorities, gender segregation is performed, because different genders have different social and physical vulnerabilities so the separation may be useful to the targeted planning.

Results: According to the results of this study, five regions of 4, 14, 15, 20 and 5 have the most vulnerable children, which can be reduced by identifying them and presenting suggestions reduce the vulnerability of children; so a targeted planning and empowering this group reducing the risk of a child-centered crisis may use as a changing factor.

Key words: children, risk reduction, natural disaster, children-centered method, Tehran

► **Citation (APA 6th ed.):** Dehghan farouji F, Kazemian P, Dehghan A, Beitollahi A. (2018, Winter). Children in disaster risk reduction programs “case study: Tehran”. *Disaster Prevention and Management Knowledge Quarterly (DPMK)*, 7(4), 363-376.

مقدمه

موضوع کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی با محوریت کودکان، از موضوعات بسیار مهم و کلیدی می‌باشد که کشور ایران از این حیث، کمتر مورد توجه بوده و تحقیقات بسیار اندکی نیز در این خصوص انجام گرفته است. نقش کودکان در برنامه‌های کاهش خطرپذیری آنچنان که شایسته است، اهمیت لازم را نیافته و تنها در برخی آموزش‌ها و مانورها، با هدف پاسخ و مقابله با بحران‌ها به‌ویژه زلزله مد نظر قرار گرفته است اما چنین به نظر می‌رسد که برنامه‌های کاهش خطرپذیری با محوریت کودکان، می‌تواند منافع بلندمدتی داشته باشد و نقش بسیار مؤثری در توسعه پایدار جامعه، ایفا نماید.

هدف از این پژوهش، مروری بر شیوه‌ها و تکنیک‌های کاهش خطرپذیری بحران کودک محور و تعدادی از مطالعات مروری انجام گرفته است که در سه محور ۱) ارتقاء سطح آگاهی و دانش، ۲) ایجاد زمینه اظهار نظر و شنیدن عقاید و ۳) اقدامات عملی کودکان در حیطه کاهش خطرپذیری بحران و با محوریت و هدایت کودکان، متمرکز شده‌اند. این پژوهش‌ها، برخی از مشاهدات موجود در زمینه تمرین‌ها و نمونه‌های عملی و نیز پیشنهادات لازم، به منظور تغییر در تأکیدات و اولویت‌های آینده را، ارائه داده‌اند. پس از انجام مطالعات موردی، توزیع جمعیت کودکان در شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته و مناطق مختلف شهر تهران از نظر توزیع این گروه جمعیتی، اولویت‌بندی شده‌اند تا بتوان با شناسایی مناطق اولویت‌دار نسبت به برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های کاهش خطرپذیری کودک محور، اقدامات لازم را انجام داد. در نهایت نیز، پیشنهاداتی در زمینه برنامه‌های کاهش خطرپذیری کودک محور، ارائه می‌گردد.

در حال حاضر، دنیا به‌صورت روزافزون تحت تأثیر بحران‌های طبیعی قرار گرفته است. در دهه اخیر نیز، تعداد بحران‌های گزارش شده بیشتر شده و افراد بیشتری تحت تأثیر بحران‌های طبیعی قرار گرفته‌اند که در این میان، نقاط مختلف کره زمین، به‌ویژه آسیا، بیشتر تحت تأثیر عواقب بحران‌های ناگهانی بوده است (یونیسف، ۲۰۰۸). اثرات منفی بحران‌ها، به‌صورت مستمر و بلندمدت ادامه داشته و علاوه بر تلفات و تخریب زیرساخت‌ها، اثرات منفی

دیگری نظیر اثرات نامطلوب بر بهداشت و سلامت، آموزش، تغذیه و شیوع بیماری‌ها را نیز شامل می‌شود (استولن و لافت، ۲۰۰۹ و آکسفام، ۲۰۰۹).

در سال‌های اخیر، رشد فزاینده وقوع بحران‌های طبیعی، مشکلات و معضلات بی‌شماری را برای جوامع و دولت‌ها ایجاد نموده و منجر به افزایش خطرپذیری‌ها گردیده است. بیش از نیمی از جمعیت شهرهای دنیا را کودکان تشکیل می‌دهند (یونیسف، ۲۰۱۲) و در دهه اخیر قرن بیستم، ۶۶ میلیون کودک در سراسر جهان، تحت تأثیر بحران‌های طبیعی قرار گرفته‌اند (پنروز و تاکاکی، ۲۰۰۶). همچنین پیش‌بینی می‌گردد که مقدار این جمعیت، در دهه‌های آتی به بیش از سه برابر برسد (بارلت، ۲۰۰۸). در حال حاضر، ۳/۳ میلیارد کودک در سراسر جهان زندگی می‌کنند که بیش از نیمی از آن‌ها در مناطق سیل‌زده و تقریباً ۱۶۰ میلیون نفر از این تعداد در خشکسالی و یا در مناطقی با خشکسالی شدید، زندگی می‌کنند (یونیسف، ۲۰۱۵). تجربیات و تحقیقات نشان می‌دهند که کودکان، زنان، معلولان و افراد فقیر، بیش از سایر گروه‌های جمعیتی تحت تأثیر بحران‌های طبیعی قرار گرفته و آسیب‌پذیرترین گروه‌ها را تشکیل می‌دهند (پنل میان‌دولتی تغییرات اقلیمی، ۲۰۱۴).

کودکان در سراسر دنیا آسیب‌پذیری بسیار زیادی در برابر بحران‌ها دارند و کودکانی که در مکان‌های ناامن زندگی می‌کنند و در خانواده‌های فقیر نیز هستند، از آسیب‌پذیری بالاتری نسبت به بقیه کودکان برخوردارند. تلفات زیاد کودکان در سونامی ۲۰۰۴ اقیانوس هند نشان داد که بیشتر تلفات این نوع بحران‌ها را زنان و کودکان زیر ۱۵ سال تشکیل می‌دهند (میشل، فریل، نیونگ و کوروالان، ۲۰۰۸) و (تلفورد، کازگریو و هوتون، ۲۰۰۶). همچنین برآورد گردیده است که تعداد کودکان تحت تأثیر تغییرات آب‌وهوایی در سال ۱۹۹۰ حدود ۶۶/۵ میلیون نفر در سال بوده است، در آینده، افزایش یافته و به ۱۷۵ میلیون نفر در سال برسد (پنروز و تاکاکی، ۲۰۰۶).

2. Stone, L. and Loft, K.

3. Oxfam

4. Penrose and Takaki

5. Bartlett

6. IPCC Intergovernmental Panel on Climate Change

7. McMichael, Friel, Nyong, and Corvalan

8. Telford, Cosgrave and Houghton

این امر، نشان می‌دهد که این مسأله در حکومت و دولت محلی در زمینه کاهش خطرپذیری کودکان به صورت منحصربه‌فرد، در بدنه تصمیم‌گیر یا هیأت‌های مدیره مورد توجه قرار نگرفته است (دیدگاه‌های اولویت‌دار در گزارش کودکان^۳، ۲۰۱۱).

کاهش خطرپذیری بحران به اقداماتی اشاره دارد که شدت یا فراوانی خسارت‌ها را کاهش می‌دهد (موسسه بین‌المللی کاهش خطرپذیری بحران^۴، ۲۰۱۶). کاهش خطرپذیری بحران، این حوزه را برای اقدامات سیستماتیک برای تحلیل و کاهش عوامل مسبب بحران‌های طبیعی و مخاطرات انسان‌ساز جهت‌مند می‌کند (دفتر کاهش خطرپذیری بحران سازمان ملل متحد^۵، ۲۰۱۶). کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان این اقدامات را به سوی کودکان و جوانان جهت می‌دهد (تاووز، هاینز، سول، بیلی و کراس^۶، ۲۰۱۴). مکانیسم‌های مورد نظر در این شیوه، شامل آموزش تاب‌آوری بحران، مدیریت بحران مدارس و برنامه‌های جامعه‌محور است (تاووز و همکاران، ۲۰۱۴). نخستین هدف کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، ارتقاء دانش و تقویت مهارت در کودکان و نوجوانان است تا بتوانند خطرپذیری بحران را به درستی درک کنند و بتوانند در کاهش خطرپذیری‌ها مشارکت نمایند (تاووز و همکاران، ۲۰۱۴). مفهوم کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، یک مفهوم جدید است که دانش آن در سال‌های اخیر، هنوز رشد قابل‌ملاحظه‌ای پیدا نکرده است (رنان و همکاران^۷، ۲۰۱۶). سه ستون اصلی این شیوه، پیشگیری، آمادگی و پاسخ و بهبودی می‌باشند (صندوق کودکان ملل متحد^۸، ۲۰۱۶). اهمیت این شیوه جامع و تلفیقی، در پیام یوکوهاما در سال ۱۹۹۴

مورد تأکید قرار گرفت (دهه بین‌المللی کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی^۹، ۱۹۹۴). از آن زمان، برنامه‌های آموزشی برای آماده کردن کودکان و جوانان در برابر بحران‌های طبیعی و انسان‌ساز، برای جلوگیری یا پیشگیری از خطرپذیری‌ها و نتایج سوء این بحران‌ها و ارتقاء پاسخ و بهبودی با ایجاد تاب‌آوری، به تدریج در سراسر دنیا

وجود نابرابری‌های مختلف اجتماعی و فیزیکی و غیره، در بین گروه‌های مختلف جمعیتی، سبب افزایش میزان آسیب‌پذیری و کاهش تاب‌آوری می‌شود. به عنوان مثال، میزان دسترسی به اطلاعات هشدار برای زنان و کودکان کمتر بوده و این مسأله می‌تواند منجر به بیشتر شدن میزان آسیب‌پذیری این گروه جمعیتی گردد. کودکان با طیف وسیعی از خطرات و اثرات آن نظیر، مرگ، صدمات و بیماری‌های مربوط به سوء تغذیه، کمبود آب و بهداشت، و آسیب‌های روان‌شناختی و اثرات مخرب آن مواجه هستند. مهاجرت، فقر و جدایی از حامیان خانوادگی می‌تواند سلامت کودکان را به خطر اندازد. همچنین کودکان در معرض خطر سوء استفاده و بهره‌برداری جنسی و قاچاق نیز هستند که می‌تواند اثرات درازمدتی را به دنبال داشته باشد. بنابراین می‌توان گفت که طبق تأیید تعدادی از گزارشات اخیر، کودکان بیشتر تحت تأثیر اثرات کوتاه‌مدت و بلندمدت بحران‌ها هستند (استولن و لاف، ۲۰۰۹).

کودکان از گروه‌های آسیب‌پذیر هستند که اغلب در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کاهش خطرپذیری بحران، نادیده گرفته می‌شوند. نهادهایی که ائتلاف کودکان در تغییرات آب‌وهوایی را تشکیل داده‌اند، متوجه شده‌اند که باید گام‌های بزرگی برای کاهش ریسک‌هایی که کودکان را با وقوع بحران‌ها تهدید می‌کند، برداشته شود. در این قسمت، به برخی از فعالیت‌های کاهش خطرپذیری کودکان که در جوامع مختلف دنیا به انجام رسیده است، پرداخته می‌شود.

نمایندگان یونسف بیان کرده‌اند که کشورها باید در زمینه برنامه‌های سرمایه‌گذاری و هدفمند خود برای خدمات ضروری کودکان هزینه کنند (ژورون و همکاران^۱، ۲۰۱۵).

در بیانیه کنفرانس وزرا در آسیا، در خصوص کاهش خطرپذیری بحران، که در اینچئون برگزار گردید، بر ضرورت حفاظت زنان و کودکان و سایر گروه‌های آسیب‌پذیر از آثار زیان‌بار بحران‌ها و توانمندسازی آن‌ها برای افزایش میزان تاب‌آوری تأکید گردید (کنفرانس وزرا در آسیا در خصوص کاهش خطرپذیری بحران^۲، ۲۰۱۰).

نظرسنجی‌ها و ارزیابی‌های قبلی انجام گرفته جهانی، نشان داده است که دیدگاه کودکان در زمینه کاهش خطرپذیری بحران، اغلب در همه جنبه‌ها ضعیف‌تر و منفی‌تر از بزرگسالان بوده و

3. Views from the Frontline 2011: Detailed Children's Report

4. International Risk Management Institute

5. United Nations Office for Disaster Risk Reduction

6. Towers, Haynes, Sewell, Baillie, and Cross

7. Ronan et al.

8. United Nations Children's Fund

9. International Decade for Natural Disaster Reduction

1. Kjørven, Nippita and Wietz

2. Asia Ministerial Conference on Disaster Risk Reduction (AMCDRR)

مورد استفاده قرار گرفت (رنان و تاور^۱، ۲۰۱۴). چنین برنامه‌هایی به ارتقاء آمادگی، شناسایی خطرپذیری‌ها، آگاهی و شناخت رفتارهای مناسب ایمنی و تاب‌آوری منجر می‌گردند (رنان و تاور، ۲۰۱۴). کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان از شیوه‌های چندرشته‌ای استفاده می‌کند و دامنه آن شامل رشته‌ها و حوزه‌های سلامت، برنامه‌ریزی شهری، سیاست عمومی، آموزش و مدیریت بحران در حوزه‌های دولتی و خصوصی است (تتب و موچ^۲، ۲۰۱۵). کاهش خطرپذیری بحران کودک‌محور، به اولویت‌بندی آموزش و نهادها پرداخته (برنامه بین‌المللی^۳، ۲۰۱۰) و بسته‌ای را ارائه می‌دهد که بهترین تجربه‌ها و اقدامات را با شفافیت همراه با نتایج عینی و عملی تشریح نموده است تا افراد جوان بتوانند قابلیت و توانمندی برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه در مورد نحوه پذیرش خطرپذیری و مدیریت آن را پیدا کنند. بنابر اظهارات رنان و تاور، این شیوه کمک می‌کند تا افراد جوان دنیا و فضای فیزیکی را با دانش و دنیای اجتماعی و عوامل انسانی مرتبط نمایند.

کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، مشارکت افراد جوان را در درک و مدیریت خطرپذیری بحران‌ها تقویت می‌نماید. این اصل مطابق با ماده ۱۲ کنوانسیون حقوق کودک است که بیان می‌دارد جوانان حق دارند عقیده خودشان را بیان کنند و این عقیده را در هر مورد یا روشی که بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد، مورد توجه قرار دهند (سازمان ملل^۴، ۱۹۸۹).

کاهش خطرپذیری بحران کودک‌محور، یک شیوه ابتکاری برای کاهش خطرپذیری بحران است که به پرورش نهادهای کودکان و جوانان به صورت فردی و گروهی می‌پردازد تا با مشارکت با یکدیگر، کودکان و جوامع را در برابر بحران‌ها تاب‌آور گردانند. این شیوه برای توانمندسازی کودکان و احترام به دیدگاه‌ها و حقوق آن‌ها بوده و روشی منعطف و قانونمند با فعالیت‌هایی با تمرکز بر کودکان (برای کودکان)، با رهبری و هدایت کودکان (توسط کودکان) و با مداخلاتی است که متعاقب آن، در سطح اجتماعی، محلی و ملی تغییر صورت می‌گیرد (آنتونوئیز، آندرسون و وثریج^۵، ۲۰۱۰).

چندین کار و اقدام مبتکرانه برای تسهیل مشارکت فعال کودکان و نهادها در اقدامات پیشگیری، آمادگی، سازش با تغییرات آب‌وهوایی و سایر بحران‌ها انجام گرفته است. این ابتکار عمل‌ها محدوده وسیعی را در برمی‌گیرد که عبارتند از: محتوا و دوره‌های آموزشی مدارس، آموزش معلمان و انتقال دانش از طریق رسانه‌ها که سبب مشارکت کودکان در شیوه‌های حقوق‌محور شده و آن‌ها را در فضاهای سیاسی و ارتباطات ریسک کودک‌محور درگیر نموده و دخالت می‌دهد. این شیوه‌ها کودکان را وادار می‌سازد تا مشارکت فعالی در فعالیت‌های کاهش خطرپذیری بحران در منازل، مدارس و جامعه داشته باشند و در ضمن آن، در مورد بحران‌ها و تغییرات آب‌وهوایی نیز آموزش ببینند. چنین روش‌هایی همچنین از نقش کودکان در تبادل اطلاعات درخصوص ریسک‌ها به بستگان، استقبال نموده و ایده‌های خلاق و عملی را برای کمک به خانواده‌ها و اجتماع آن‌ها برای بهبودی از بحران، فراهم می‌نمایند (پیک^۶، ۲۰۰۸ و تانر و همکاران^۷، ۲۰۰۹).

شواهد خوبی وجود دارد که نشان می‌دهد کاهش خطرپذیری بحران یکی از مقرون‌به‌صرفه‌ترین مداخلات توسعه است. کاهش خطرپذیری بحران، که از هم‌اکنون نیازمند یک مقیاس عملکردی بزرگ است، به حفظ حیات و محافظت از منابع نایاب مثل غذا، دام و سرمایه کمک کرده و همچنین سبب ارتقاء پاسخ و مقابله مقرون‌به‌صرفه‌ی پاسخ به ریسک‌های تغییرات آب‌وهوایی می‌گردد. در حال حاضر، کمک‌های توسعه، به‌صورت روزافزونی به کمک‌های زمان بحران و شرایط اضطراری تبدیل شده است (ای ار ام^۸، ۲۰۰۶) اما اگر سرمایه‌گذاری بهتر و بیشتری در زمینه کاهش خطرپذیری بحران صورت گیرد، مقرون‌به‌صرفه‌تر خواهد بود. با انجام مداخلات استاندارد کاهش خطرپذیری بحران، با تمرکز بر کودکان و با هدایت و رهبری کودکان، فرصتی برای سرمایه‌گذاری بهتر و مقرون‌به‌صرفه‌تر ایجاد می‌شود، زیرا که سرمایه‌گذاری بر روی کودکان به مراتب کم‌هزینه‌تر از هزینه‌های بحران است. اگر کودکان کاهش خطرپذیری بحران را آموزش ببینند و از سن جوانی اقدام به عمل کنند، جریان سود این کار به زندگی بزرگسالی آن‌ها

6. Peek

7. Tanner et al.

8. ERM (Environmental Resources Management)

1. Ronan & Towers

2. Tatebe & Mutch

3. Plan International

4. United Nations

5. Antonowicz, Anderson & Wetheridge

همسالان خود، از طریق شبکه‌های غیررسمی ارتباطی انتقال دهند و اگر در این راستا حمایت‌های خوبی از آن‌ها صورت گیرد، می‌توانند در زمینه مخاطرات و انتقال آن به جامعه گسترده و مخاطبان دیگر نیز، نقش موثری را ایفا کنند. کودکان در بسیاری از جوامع، دارای موقعیتی محوری هستند که با افزایش دسترسی آن‌ها به اطلاعات از طریق مدرسه، رسانه‌ها و غیره، این نقش، موثرتر و برجسته‌تر خواهد شد. کودکان همچنین می‌توانند به‌عنوان پیشگامان مشتاق ابزارهای ارتباطی خطر، ایفای نقش کرده، درخصوص پیشگیری از آسیب‌ها و نیز کاهش آسیب‌پذیری با پیام‌های خلاقانه و رسانه‌ای نظیر تئاتر، ویدئو، برنامه‌های رادیویی، شعر، موسیقی، نقاشی‌های آموزنده، فعالیت‌های آموزشی مشارکتی و غیره آموزش دیده و این پیام‌ها را به دیگران نیز منتقل نمایند (برنامه یوکی، ۲۰۱۰).

به‌عنوان مثال در اندونزی، کودکان درک خود از مخاطرات را از طریق ویدئویی که با مشارکت خود کودکان ساخته شده بود، به نمایش درآوردند. این ویدئو به مخاطره خشکسالی پرداخته بود که در روستای کلسیا به نمایش درآمد و از این طریق، افراد جامعه از افزایش سطح سوءتغذیه در روستاها مطلع شده و پیام بزرگسالان از طریق کودکان، به سیاست‌گذاران رسید. نمایندگان این روستا از طریق مشارکت دادن کودکان سبب گردیدند تا صدای این افراد به گوش مسئولان برسد. علاوه‌برآن، این ویدئو تأکید می‌کرد آثار بد سوءتغذیه در اثر وقوع خشکسالی، در اثر رفتار انسان‌ها ایجاد می‌گردد و از این طریق به اعضای جامعه با انتقال آموزش‌های لازم کمک کرد تا آسیب‌پذیری‌ها شناخته شده و کاهش آن نیز مد نظر قرار گیرد (هاینز، مانگادا، آخمادی و روکویینو، ۲۰۱۰ و آنتونوئیز و همکاران، ۲۰۱۰). کودکان آموزش‌دیده و توانمند، از عوامل خلاقانه تغییر هستند که ابزارها و استراتژی‌های خلاقانه برای ایجاد تغییر را دارند زیرا که کمتر تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی و نگرش‌های افراطی و سیاسی قرار می‌گیرند (برنامه یوکی، ۲۰۱۰). در السالوادور، کودکان با مشارکت در جمع‌آوری زباله و پلاستیک در برنامه مدیریت زباله، به کاهش خطرات ناشی از سیل کمک نمودند. در منطقه‌ال‌سیپرز^۳ نیز، کودکان، بزرگسالان

انتقال یافته و در زندگی آینده خود از آن منتفع خواهند شد که این موضوع، تغییر رفتار در نسل‌های بعدی در خصوص کاهش خطرپذیری بحران را نیز، نتیجه می‌دهد. بسیاری از شواهد و دلایل اقتصادی بر ترویج شیوه‌های کاهش خطرپذیری بحران کودک‌محور و با هدایت کودکان اذعان دارند.

بسیاری از اقدامات کاهش خطرپذیری برای نیازهای کودکان محاسبه نشده است مگر اینکه توجهات ویژه‌ای در مراحل برنامه‌ریزی و اجرای هر مداخله صورت گیرد. زیرا که محافظت کودکان از خطرات، کار بسیار بزرگی است که توجهات ویژه‌ای را می‌طلبد. همچنین درگیرکردن مستقیم کودکان در طراحی، برنامه‌ریزی و واگذاری فعالیت‌های کاهش خطرپذیری بحران، می‌تواند سودمندی‌های زیادی به‌دنبال داشته باشد. این کار به کاهش خطرپذیری بحران با هدایت و رهبری کودکان اشاره دارد و محدوده وسیعی از اقدامات را نیز دربرمی‌گیرد. به‌عنوان مثال، کودکان از یک‌سو باید پروژه‌ها را در جامعه خود اجرا کنند و از سوی دیگر، می‌توانند با رسانه‌ها و یا ساختار جامعه محلی برای تصمیمات تأثیرگذار در خصوص محیط محلی و سطح ریسک‌هایی که از جامعه منشاء می‌گیرند، درگیرشده و مشارکت نمایند. اما کاهش خطرپذیری بحران، با هدایت کودکان زیاد انتشار نیافته و در سیاست‌های کاهش خطرپذیری بحران و اقدامات آن، جریان‌سازی نشده است، بنابراین نیاز به آگاهی و درک عمیق دارد.

این بخش، نمونه‌های موردی در سراسر دنیا از کاهش خطرپذیری بحران با تمرکز و محوریت کودکان و کاهش خطرپذیری بحران با هدایت و رهبری کودکان را مستند نموده و گرایش‌ها و درس‌هایی برای آگاه نمودن سیاست‌ها و اقدامات آینده را ارائه می‌دهد.

کودکان تصور و درک منحصربه‌فردی از مخاطرات طبیعی، ایمنی شخصی و فردی و تهدیدات اجتماعی و اقتصادی دارند. درک و تصور کودکان بر رفتار آن‌ها تأثیرگذار بوده و تعیین‌کننده آمادگی فردی برای اقدام در محدوده فاجعه است. دیدگاه کودکان از مخاطرات، بلندمدت‌تر از بزرگسالان است، کودکان با افراد خانواده و جامعه ارتباط خوبی برقرار می‌کنند و قادر هستند برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران را به برادران، خواهران و

1. U.K. Plan
2. Haynes, Mangada, Akhmady & Roquino
3. El Ciprés

تقویت کاهش خطرپذیری بحران با هدایت و رهبری کودکان می‌باشد که با شیوه‌هایی نظیر آموزش معلمان، توسعه و ایجاد واحدهای درسی، استفاده از رسانه‌های آنلاین، رادیو، تئاتر و هنر قابل انجام است. بسیاری از مطالعات موردی نشان می‌دهند که مدارس، نقش مهمی در افزایش دانش و مهارت‌های کودکان در ارتباط با کاهش خطرپذیری بحران دارند. در این مطالعات، به‌جز تمرکز بر فضای ایمنی دانش‌آموزان و اهمیت آن، بر روش‌هایی که کودکان و بزرگسالان بتوانند با یکدیگر در یادگیری و بحث در مورد ریسک‌های مربوط به بحران مشارکت کنند، نیز تأکید ویژه‌ای شده است. یادگیری جامعه‌محور از طریق تئاتر، آهنگ، موسیقی، بازی و دیگر فعالیت‌ها نظیر بحث، تبادل نظر، گفتگو و مذاکره می‌تواند از شیوه‌های مؤثر در افزایش سطح آگاهی و بسیج اجتماعی، برای کار و فعالیت با یکدیگر در خصوص پروژه کاهش خطرپذیری بحران باشد. همچنین رسانه‌های روزنامه‌ای و اینترنت نیز می‌توانند پیام‌های کاهش خطرپذیری بحران را در محدوده وسیعی از جامعه انتشار دهند که این موضوع در مطالعات موردی مالدیو، آمریکا و موزامبیک پیاده شده است. متخصصان کاهش خطرپذیری بحران تأثیر زیادی در انتخاب استراتژی‌های مؤثر و مناسب برای افزایش سطح آگاهی و توسعه مهارت‌ها در زمینه کاهش خطرپذیری بحران دارند اما به نظر می‌رسد که مدارس در همه زمینه‌ها می‌توانند نقش مؤثرتری در تسهیل دانش‌آموزان، کودکان، خانواده‌ها و جامعه داشته باشند.

ارتقاء زمینه و فضاهای مناسب برای گفتگو و ابراز عقاید

ارتقاء زمینه و فضاهای مناسب برای گفتگو و ابراز عقاید کودکان به‌منظور تقویت و بهبود آگاهی از نیازهای کودکان، افزایش توانایی‌های تحلیلی آن‌ها و تحریک پذیرش پتانسیل آن‌ها، از عوامل تغییر هستند.

از جمله مواردی که از مطالعات موردی انجام گرفته در این خصوص نتیجه می‌شود، این است که دادن فضا و فرصت به کودکان برای ابراز عقیده خود سودمندی‌ها و مزایای زیاد عملی و سیاسی به‌دنبال دارد که بسته به تقویت قدرت و توانمندی کودکان، در پاسخ، مقابله و کاهش خطرپذیری بحران مؤثر است. ماده ۱۲ و ۱۳ کنوانسیون کودک، مستقیماً به این موضوع اشاره کرده است. به‌عنوان مثال، ماده ۱۲ این کنوانسیون، به برخی از اصول کلیدی در

را برای ساخت ظروف برای دفع زباله بسیج نمودند و شهرداری را برای ارائه خدمات جمع‌آوری هفتگی زباله ترغیب نمودند (برنامه یوکی، ۲۰۱۰).

کودکان می‌توانند ظرفیت و توانایی سازشی مورد نیاز برای مقابله با تغییرات اقلیمی را به حداکثر برسانند. آگاهی دادن به کودکان در مورد مخاطرات می‌تواند درک درستی از پیامدهای تغییرات اقلیمی در معیشت محلی و حق خود برای بقا، توسعه و حفاظت از آن‌ها ایجاد نماید بنابراین استفاده از ظرفیت‌های انطباق‌پذیری کودکان، پتانسیلی قوی برای رسیدگی به مسائل زیست محیطی را ارائه می‌دهد (برنامه یوکی، ۲۰۱۰).

کودکان می‌توانند با کسب دانش و مهارت‌های مرتبط با مخاطرات، تصمیم‌های آگاهانه در مورد چگونگی سازش در زندگی و معیشت فردی و سیستم‌های اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی در یک محیط در حال تغییر را اتخاذ نمایند.

در فیلیپین، کودکان نقش عمده‌ای در بهبودی اکوسیستم‌های تضعیف شده در جزایر کاموتس داشتند که این کار با همکاری تیم‌هایی برای جمع‌آوری و پرورش نهال‌های درختی در پناهگاه‌ها با ایجاد موانع حفاظتی، انجام یافت. کودکان دانش محلی را با مجموعه‌ای از دانش متخصصان به‌منظور افزایش آگاهی از مزایای متعدد بهبودی و بازسازی مانگرو ترکیب کردند. با این شیوه، زمینه‌های زاد و ولد آبریان، حفظ تنوع زیستی، افزایش سطح دریا، خطرات ناشی از باد و غیره فراهم گردید. کودکان با پیوستن به اعضای جامعه، موفق به بسیج حوزه‌های مختلفی شدند زیرا که حضور آنان در کنار اعضای مختلف جامعه می‌تواند حفظ و بهبود اکوسیستم‌ها را اطمینان ببخشد (برنامه یوکی، ۲۰۱۰).

بررسی نمونه‌های موردی کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، که به‌طور خلاصه در سه محور (۱) شناخت، آگاهی و دانش، (۲) ارتقاء زمینه‌ها و فضاهای مناسب برای گفتگو و ابراز عقاید و (۳) اقدامات عملی بوده است، نتایج زیر را ارائه می‌دهد:

شناخت، آگاهی و دانش

شناخت، آگاهی و دانش کودکان در زمینه کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان و توسط کودکان نشان می‌دهد که افزایش دانش، آگاهی و آمادگی کودکان یکی از اولین و ضروری‌ترین اقدامات، در

و فرایندهای فراسوی مرزهای اجتماعی محسوب گردند. از بررسی نمونه‌ها و مطالعات موردی انجام گرفته در الجزایر، قرقیزستان، السالوادور، نپال، فیلیپین، بنگلادش، جامائیکا می‌توان دریافت که تشخیص نیازهای کودکان و مدنظر قراردادن آن‌ها در طی توسعه سیاست‌ها، بسیار مهم است (بک و کامرون^۱، ۲۰۰۹ و تانر و همکاران، ۲۰۰۹). سیاست‌های دوستدار کودک و نیاز به ترجمه آن در رهنمودهای عملی، برای توانمندسازی اقدامات با تمرکز بر کودکان و با هدایت و رهبری کودکان برای پیشگیری و مدیریت بحران‌ها مورد نیاز است اما منابع برای توانمندسازی مسئولان محلی، سازمان‌های جامعه شهری، مدارس و دیگر بخش‌های جامعه به‌منظور استفاده کامل از این رهنمودها و دستورالعمل‌ها کافی نیست و باید کمک‌ها و حمایت‌ها از بعدها فنی و مالی تأمین شود زیرا در غیر این صورت هر سیاست و هر دستورالعملی بر روی میز و قفسه باقی خواهد ماند و اجرایی نخواهد شد.

اقدامات هماهنگ مضاعف در سطح جامعه می‌تواند کمک کند تا عوامل مختلف در این کار درگیر شده و حمایت مناسب از گروه‌های محلی شامل گروه‌های کودکان نیز تضمین شود. نمونه‌های موردی در قزاقستان نشان می‌دهند که برای تضمین این نکته که مدارس و جامعه بایستی با ابتکار عمل‌ها و اقدامات مناسب درگیر شوند، حمایت ثابتی مورد نیاز است تا مزایای آن مشاهده گردد. این کار، یک چرخه از خروجی‌های مثبت را دربر می‌گیرد که سبب می‌شود تا بزرگان محلی و نیز جامعه، سودمندی‌ها و مزایای روش‌های کاهش خطرپذیری کودک‌محور را گسترده‌تر ببیند که چنین روندی خود، سبب پذیرش رفتار آن‌ها می‌گردد. استفاده از مشارکت رسانه‌ها نیز می‌تواند فضا را برای اقدامات بیشتر باز کند. با گذشت زمان، کودکان و بزرگترها می‌توانند مسئولیت‌های بزرگتری را برای استمرار و اثربخشی داشته باشند. در این مرحله، مشارکت سیاسی قابل وصول‌تر و پایدارتر می‌گردد.

در نهایت می‌توان دریافت که جریان‌سازی شیوه تغییر برای کاهش خطرپذیری بحران با تمرکز بر کودکان و با هدایت کودکان یک چالش بزرگ است که برای هدایت فعالیت‌های پیش رو، نیازمند اقدامات و منابع مناسب است.

زمینه بیان نظرات و شنیدن صحبت‌های کودکان و ابراز عقاید آنان پرداخته است. به هر روی، درک واضح و روشن از اهداف این کار، می‌بایست در سطوح بین‌المللی و ملی توسعه داده شود. این کار در سطح عملی شامل کمیته‌ها و ساختارهای مؤسسه‌ای کودک‌محور است که می‌تواند یک بعد باارزش و جدید برای کار با آن مؤسسات محسوب گردد.

اگر کودکان از شنیده شدن اظهارنظرها و عقایدشان مطمئن شوند، احتمال یادگیری خودشان را در مورد کاهش خطرپذیری بحران حفظ کرده، در این مورد اقدام کرده و این موضوع را به نسل‌های بعد نیز انتقال می‌دهند. این یک سناریو برد-برد است که مقطعی نبوده و می‌تواند تا سالیان زیادی ادامه یابد.

امروزه استفاده از رسانه‌های مدرن برای برقراری ارتباط و شنیده شدن نظرات کودکان قدرت گرفته است. مطالعات نشان می‌دهند که کودکان می‌توانند از این طریق، اقدامات خود درخصوص کاهش خطرپذیری بحران را با یکدیگر تبادل نمایند. همچنین نشان داده شده است که پتانسیل بااهمیتی برای تسهیل فرصت و زمینه برای شنیدن و ابرازنظرها و عقاید کودکان در فدراسیون‌های منطقه‌ای و بین‌المللی وجود دارد اما به نظر می‌رسد شکاف‌هایی نیز در این زمینه در سطوح محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی وجود داشته باشد (یونیسف، ۲۰۱۶)

اقدامات عملی

این اقدامات شامل اقدامات ایمنی و حفاظتی و اقدامات تأثیر و تغییر است.

کودکان به‌عنوان عامل تغییر محسوب می‌شوند. در این اقدام عملیاتی، کودکان مسئول حفاظت از خود و جامعه خود در برابر بحران‌ها هستند. در اقدامات با رهبری و هدایت کودکان، آنان با انجام مانور و پروژه‌های کاهش خطرپذیری در محیط‌های کوچک به‌عنوان محافظ خود و جامعه اقدام می‌کنند.

کودکان بر اقدامات دیگران نیز، با طرفداری و حمایت برای تغییر رفتار و هدایت بر این تغییر، تأثیرگذار هستند. کودکان آگاهی‌دهنده به محیط محسوب می‌شوند و با کسب دانش و آگاهی می‌توانند از عوامل بزرگ و گسترده تغییر و شناسایی دلایل ریشه‌ای آسیب‌پذیری و مدیریت ریسک در مؤسسات، سیاست‌ها

1. Back & Cameron

جمع‌بندی نمونه‌های موردی انجام‌یافته در کاهش خطرپذیری با محوریت و هدایت کودکان و پیام‌های متخصصان

کودکان می‌توانند و باید در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های همه جوامع چه مستعد خطر و چه غیرمستعد برای رویارویی با خطر، درگیر شوند. در کاهش خطرپذیری بحران با هدایت و رهبری کودکان، اقدامات باید با ابعاد و جنبه‌های دیگر زندگی کودکان متناسب باشد و کودکان باید با شور و شوق و مطابق با واژه‌ها، زبان و علایق خود در کاهش خطرپذیری بحران درگیر شوند که این کار نیازمند یک حمایت همه جانبه است.

برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی با محوریت و هدایت کودکان مزیت‌های زیر را داراست که کودکان می‌توانند این برنامه‌ها را تقویت نموده و بهبود ببخشند.

کودکان قادرند رفتارها را برای افزایش توسعه پایدار تغییر دهند. علاوه بر ایجاد فرهنگ ایمنی و تاب‌آوری و حمایت از کودکان برای مشارکت در مدیریت بلایا، کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، می‌تواند نقش بسیار زیادی در توانمندسازی جوانان برای اتخاذ گزینه‌های آگاهانه و بهبود رفتارها داشته باشند و جامعه را به سوی اقدامات توسعه پایدار جهت‌دهی مجدد نموده و سبب کاهش آسیب‌پذیری محلی و افزایش تاب‌آوری گردد. کودکان رهبران و تصمیم‌گیرندگان فردا هستند.

کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، دیدگاهی بلندمدت است، به‌ویژه وقتی در خصوص تغییر رفتار کودکان سرمایه‌گذاری شود. با مشارکت کودکان در برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران در ساختار امروزی دولت، نسلی از افراد جوان که آمادگی بهتری در مواجهه با بحران‌های آینده دارند، ایجاد می‌گردد. به‌طور کلی می‌توان گفت که ایجاد نسلی جدید از رهبران که دیدگاه دانشی در زمینه کاهش خطرپذیری بحران دارند، بسیار مهم و ضروری است.

اگر چه «حق ایمنی» در رابطه با بحران‌ها به‌طور مستقیم در ابزارهای قانونی یا حقوقی بین‌المللی و منطقه‌ای بیان نشده‌است، اما کاهش خطرپذیری بحران با تأکید بر کودکان و با محوریت آنان، می‌تواند به تحقق طیف وسیعی از حقوق و قوانین بپردازد.

کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان یک شیوه قانون‌محور است. کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، که یک رویکرد

مبتنی بر حقوق و قانون است، با مضمولان حقوق نظیر کودکان، خانواده‌های آنان و حمایت‌کنندگان (نظیر والدین، جوامع، دولت‌ها و ارائه‌دهندگان خدمات) سروکار دارد تا ظرفیت‌ها را برای رفاه همه کودکان تقویت کرده و از این طریق رفاه کودکان را فراهم نمایند.

رویکرد کودک‌محور، کودکان را به‌عنوان بازیگران کلیدی در توسعه خود و جوامع به رسمیت می‌شناسد و از توانمندی آن‌ها برای دستیابی به این هدف حمایت می‌کند. همچنین هدف دیگر این رویکرد، تقویت ساختارهای حکومتی، تقویت سازوکار مسئولیت‌پذیری، به جریان درآوردن اطلاعات و شفافیت بین دولت‌ها و کودکان به‌عنوان یک گروه آسیب‌پذیر است.

رویکرد کودک‌محور، بدون تبعیض است و این امکان را فراهم می‌نماید تا دختران و پسران در تمام سنین، با توانمندی و زمینه‌های متنوع، به‌طور مثبت در موضوعاتی که مهم است، به‌کار گرفته شوند. کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، به شناسایی و تعیین گستره‌ای از حقوق و قوانین کودکان می‌پردازد و تعیین‌کننده نقطه ورود در برنامه‌هایی ارزشمند است که با هدف توسعه پایدار انجام می‌یابد. این حقوق و قوانین شامل موارد زیر هستند:

حق زندگی: مطابق با ماده ۶ کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد^۱، کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، با هدف ایجاد جوامع امن‌تر برای کودکان و کاهش خطرات فاجعه‌ای که ممکن است بر زندگی آنها تأثیر بگذارد، کار می‌کند.

حق تحصیل: کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، به تحقق مقررات ۲۸ و ۲۹ قانون اساسی حقوق بشر درخصوص حق تحصیل با ارائه فضاهای آموزش ایمن برای کودکان، به حداقل رساندن اختلال آموزش در شرایط اضطراری، مشارکت کودکان در یادگیری دانش‌ها و مهارت‌های جدید از جمله دانش فنی و مهارت‌های زندگی و توسعه احترام به محیط طبیعی می‌پردازد.

حق سلامتی: کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، به‌طور خاص در ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک، به افزایش دانش و ترویج تغییر رفتار در حمایت از بهداشت بهتر، بهداشت محیط و پیشگیری از بیماری‌ها و حوادث، اشاره می‌کند.

1. UN Convention on the Rights of the Child (UNCRC)

صورت گرفت و مناطق اولویت‌دار جهت برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت کاهش خطرپذیری بحران تعیین گردیدند. همچنین پیشنهاداتی نیز برای وارد نمودن دیدگاه کودک‌محور در برنامه‌های کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی ارائه گردیده است. تحقیق حاضر از حیث هدف، کاربردی است زیرا پس از اهمیت و ضرورت دیدگاه کودک‌محور در برنامه‌های کاهش خطرپذیری و ارائه تصویر روشن از نحوه توزیع گروه جمعیتی کودکان و شناسایی مناطق اولویت‌دار، به‌صورت تفکیک شده می‌تواند به مسئولان و برنامه‌ریزان شهری، در زمینه کاهش خطرپذیری بحران کمک کرده و برنامه‌ها را هدفمند نماید. سازمان‌های اجرایی و آموزشی و فرهنگی نیز می‌توانند با اطلاع از ویژگی‌های برنامه‌های کاهش خطرپذیری کودک‌محور بسترسازی مناسب آموزشی و فرهنگی را در این گروه جمعیتی انجام دهند.

یافته‌ها

بنابر اهمیت شیوه کودک‌محور در کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی و نیز اهمیت شهر تهران به لحاظ خطرپذیری بالای آن در بحران‌های طبیعی به‌ویژه زلزله، پس از تعیین جامعه هدف، انجام محاسبات آماری، و پردازش آن‌ها در محیط نرم افزار GIS نقشه‌های توزیع جمعیت کودکان زیر شش سال تهیه گردیدند. این نقشه‌ها بر اساس جنسیت (دختر و پسر) و همچنین مناطق (مناطق ۲۲ گانه شهر تهران) تفکیک شده است که این نقشه‌ها در شکل‌های (۱) و (۲) قابل مشاهده هستند. براساس یافته‌های حاصل از این پژوهش، بیشترین جمعیت کودکان زیر شش سال دختر ۲۹۷۱۸ نفر است که مربوط به منطقه ۴ می‌باشد و کمترین تعداد کودکان نیز مربوط به منطقه ۶ است. کودکان پسر در مقایسه با دختران، از تعداد بیشتری برخوردار هستند. بیشترین تعداد کودکان پسر ۳۱۰۹۶ نفر و مجدداً مربوط به منطقه ۴ است.

نقشه‌های تفکیک جنسیتی کودکان زیر شش سال کمک می‌کند تا نسبت به تأمین نیازها و آسیب‌های این گروه سنی برنامه‌ریزی هدفمند صورت گیرد.

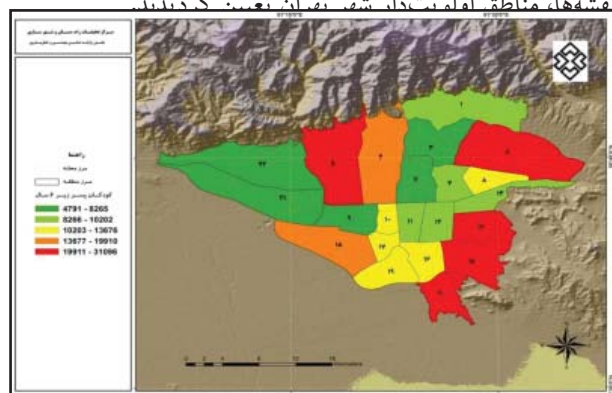
به‌منظور ارائه تصویر کلی از توزیع جمعیتی کودکان در شهر تهران، علاوه بر نقشه توزیع کودکان دختر و پسر شهر تهران

حق مشارکت: کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، از تحقق ماده ۱۲ کنوانسیون حقوق کودک و نوجوان درخصوص حق دختران و پسران برای ابراز نظرات خود در مورد موضوعاتی که بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد، حمایت می‌کند. این امر، نه تنها با ایجاد فرصت‌ها در سطح محلی برای مشارکت کودکان در ساختارهای کاهش خطرپذیری بحران در مدارس و جوامع، بلکه در سطوح بین‌المللی و جهانی، با ایجاد فرصت‌هایی برای بزرگسالان و کودکان برای تبادل و به اشتراک گذاشتن دیدگاه‌های خود از طریق گفتگوی بین نسلی و بین فرهنگی، تحقق می‌یابد و به حقوق کودکان برای تبادل اطلاعات و آزادی بیان (ماده ۱۳ کنوانسیون حقوق کودک) با حمایت از تلاش‌های کودکان برای جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات در مورد خطرات طبیعی، تغییرات اقلیمی و خطرات فاجعه‌بار، به طور گسترده‌تر احترام می‌گذارد.

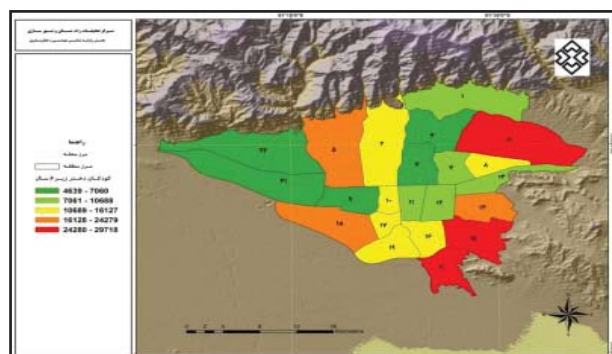
روش

این مطالعه موردی از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد که در دو مرحله انجام گرفته است. در مرحله اول، اسناد و مدارک کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفته، موارد مرتبط با موضوع استخراج شده و در آخر، جمع‌بندی انجام گرفت. در مرحله دوم، در ابتدا جامعه هدف تعیین گردید و در جامعه هدف، توجه به این نکته که از یک‌سو، میزان آسیب‌پذیری کودکان به‌ویژه کودکان زیر شش سال، بیشتر از سایر گروه‌های سنی می‌باشد و از سوی دیگر آن‌ها می‌توانند در ظرفیت‌سازی‌ها و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با کاهش خطرپذیری بستر مناسبی باشند، مد نظر قرار گرفت. از آنجا که آمار و اطلاعات مربوط به این گروه جمعیتی موجود نبود، اطلاعات موجود از طریق انجام محاسبات آماری محاسبه و تهیه شدند. سپس مناطق ۲۲ گانه شهر تهران از نظر جنسیت تفکیک گردیده و در سیستم اطلاعات جغرافیایی وارد شدند. توزیع این گروه جمعیتی، به تفکیک مناطق و جنسیت، مد نظر قرار گرفته و نقشه‌های مربوط به توزیع جنسیتی و منطقه‌ای تهیه گردیدند. سپس با پردازش اطلاعات در سیستم اطلاعات جغرافیایی، پهنه‌بندی جمعیتی به تفکیک جنسیت در مناطق مختلف شهر تهران انجام شده و در آخر نیز پهنه‌بندی نهایی با توجه به توزیع هر دو جنس در همه مناطق شهر تهران

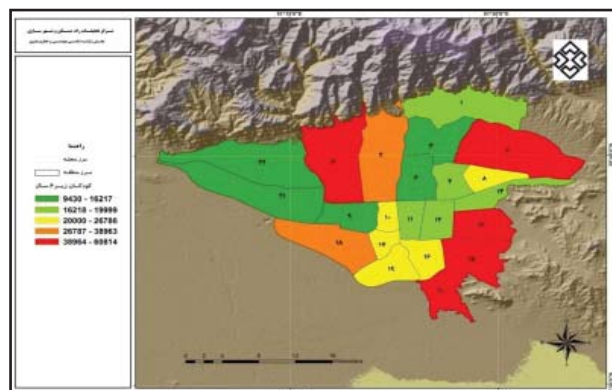
از این جهت که معمولاً برنامه‌های سازمانی به صورت پنج‌ساله تعریف می‌گردند، برای این نقشه‌ها، پنج پهنه، مد نظر قرار گرفت تا بتوان با استفاده از این پهنه‌ها، برنامه‌ریزی‌های پنج‌ساله و یا بلندمدت را جهت آموزش یا ظرفیت‌سازی مدیریت خطرپذیری هدفمندتر در بازه‌های زمانی اجرا نمود. همچنین بر اساس این نقشه‌ها، مناطق اولویت‌دار شهر تهران تعیین گردیدند.

شکل ۴. پهنه بندی جمعیتی کودکان پسر زیر شش سال

شکل ۵. پهنه بندی جمعیتی کودکان دختر زیر شش سال

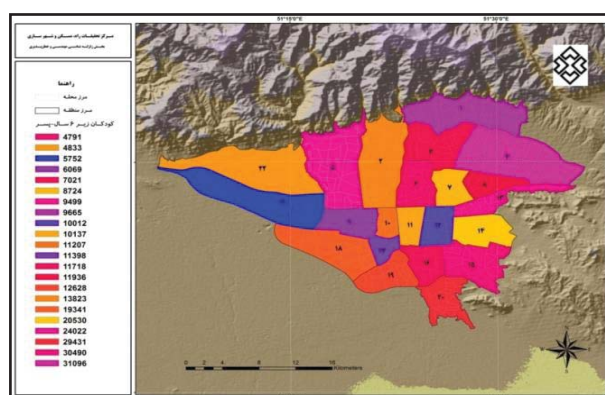

شکل ۶. پهنه‌بندی جمعیتی کودکان زیر شش سال

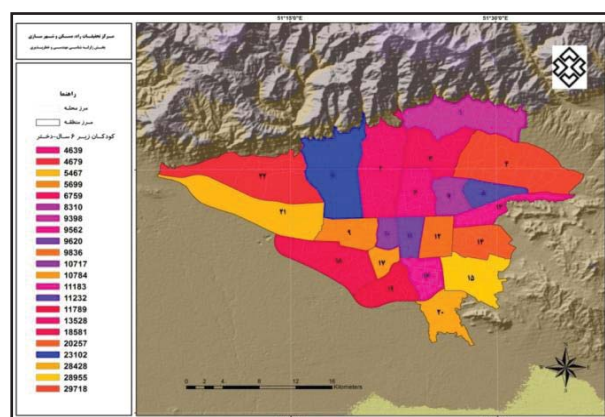
همانگونه که ذکر شد، اولویت‌های مناطق، براساس نقشه‌های پهنه‌بندی تهیه شده و به منظور برنامه‌ریزی‌های مدیریتی، اولویت‌بندی‌های ظرفیت‌سازی و برنامه‌ریزی برای مدیریت

(شکل‌های ۱ و ۲)، نقشه تعداد کل کودکان در گستره شهر تهران نیز تهیه گردیده است (شکل ۳).

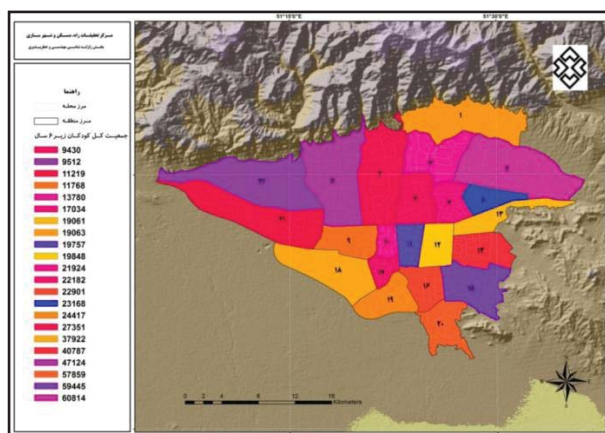
همچنین برای ایجاد تصویر روشن‌تری از نحوه توزیع این گروه جمعیتی، نقشه پهنه‌بندی جمعیت کودکان در مناطق مختلف شهر تهران به تفکیک جنسیتی و در نهایت به صورت کلی نیز تهیه شد (شکل‌های ۴ تا ۶).

شکل ۱. جمعیت کودکان پسر زیر شش سال

شکل ۲. جمعیت کودکان دختر زیر شش سال

شکل ۳. جمعیت کل کودکان زیر شش سال

خطرپذیری و بحران، به صورت زیر مشخص شده‌اند:

واقع‌نگری دارد.

براساس تجربه، در برنامه‌هایی که برای کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان انجام می‌شوند، باید مواردی مد نظر قرار گیرد: ابتدا می‌بایست از حوزه کاهش خطرپذیری بحران درک درستی وجود داشته باشد. موضوع کاهش خطرپذیری بحران رویکردی پیچیده و چندرشته‌ای است که هدف آن، کاهش آسیب‌پذیری‌ها در برابر مخاطرات در حوزه‌های گسترده توسعه پایدار است. شناخت محیط‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، زیستی و اقتصادی که در آن‌ها، کودکان و جوامع تکامل یافته‌اند، برای درک گستردگی و عمق آسیب‌پذیری‌ها در برابر خطرات ناشی از بحران‌ها و چگونگی تأثیر آن‌ها بر گروه‌های مختلف کودکان (دختران، پسران) در جوامع ناهمگون ضروری به نظر می‌رسد. همچنین چگونگی تغییر مخاطراتی که ممکن است آسیب‌پذیری گروه‌های مختلف کودکان را تشدید کند، باید به‌درستی درک شده و مد نظر قرار گیرد.

کار با کودکان، دارای ارزش‌افزوده واقعی است. کودکان می‌توانند عوامل مؤثر تغییر برای کاهش خطرپذیری بحران باشند و هنگامی که به‌درستی حمایت و توانمند شوند، می‌توانند اقدامات خود را در سطح محلی، ملی و جهانی بسیج کنند.

کودکان از طرق زیر می‌توانند به کاهش خطرپذیری بحران کمک کنند (تانر^۱، ۲۰۱۰):

- به‌عنوان تحلیل‌گران فعالیت‌های ریسک و کاهش خطر؛
- به‌عنوان طراحان و حامیان مداخلات کاهش خطرپذیری بحران در سطح جامعه؛
- به‌عنوان رابطین مخاطرات و گزینه‌های مدیریت ریسک یا خطرپذیری (به‌خصوص ارتباطات با والدین، بزرگسالان، همسرن‌وسالان و غیره)؛
- به‌عنوان بسیج‌کننده منابع و اقدام برای تاب‌آوری مبتنی بر جامعه؛
- به‌عنوان بخشی از سازندگان شبکه‌های اجتماعی و سرمایه؛
- به‌عنوان ناظرین پیشرفت در انجام اقدامات کاهش بلاای طبیعی در چارچوب عملیاتی هیوگو و به‌صورت مشارکت با

جدول ۱. اولویت مناطق بر اساس جمعیت کودکان زیر ۶ سال

شماره اولویت	نام مناطق
اولویت اول	منطقه ۴ - منطقه ۱۴ - منطقه ۱۵ - منطقه ۲۰ - منطقه ۵
اولویت دوم	منطقه ۲ - منطقه ۱۸
اولویت سوم	منطقه ۸ - منطقه ۱۰ - منطقه ۱۷ - منطقه ۱۶ - منطقه ۱۹
اولویت چهارم	منطقه ۱۱ - منطقه ۱۲ - منطقه ۷ - منطقه ۱۳ - منطقه ۱
اولویت پنجم	منطقه ۲۱ - منطقه ۲۲ - منطقه ۹ - منطقه ۶ - منطقه ۳

بحث و نتیجه‌گیری

مناطق اولویت‌دار شهر تهران که براساس پهنه‌بندی جمعیت کودکان تعیین شده‌اند، شامل پنج دسته کلی می‌باشند که تمامی مناطق اولویت‌دار، در جدول اولویت‌بندی مناطق، مشخص شده‌اند. با استفاده از این اولویت‌ها می‌توان برنامه‌ریزی‌های جامعی را در زمینه ظرفیت‌سازی کاهش خطرپذیری بحران‌های طبیعی با محوریت کودکان انجام داد چرا که با وجود اینکه وقوع بحران‌های طبیعی تهدید مهمی برای حقوق کودکان است، می‌توان رویکردهای جامعی را در راستای حمایت از کودکان برای مقابله با استرس‌ها و مشکلات ناشی از بحران‌ها مد نظر قرار داده و برنامه‌ریزی‌های لازم را برای کاهش خطرپذیری انجام داد. بسیاری از سازمان‌ها و جوامع بین‌المللی و برخی کشورهای با خطرپذیری بالا با حمایت سازمان‌های بین‌المللی به‌ویژه یونیسف، اقداماتی را در این خصوص انجام داده‌اند. یکی از اقدامات و رویکردهای یونیسف برای حمایت از کودکان و جوامع در خصوص کاهش خطرپذیری، اجرای سند سندی است که در قالب اقدامات زیادی آن را به انجام می‌رساند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به برجسته‌نمودن آسیب‌پذیری‌های خاص کودکان و همچنین نقش حیاتی آن‌ها به عنوان عوامل تغییر، اشاره نمود. به‌منظور پیاده‌سازی کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، باید به این نکته نیز اشاره کرد که سازمان‌های مختلف با توجه به مأموریت، منابع، فرهنگ سازمانی، حوزه‌های مداخله و ساختارها، به‌طور متفاوتی با کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان مواجه خواهند بود. به هر روی، به دلیل وجود پیچیدگی محیط‌های عملیاتی و تنوع دیدگاه‌ها و منافع مردم نسبت به مداخلات، این موضوع یک بحث چالش برانگیز است که نیاز به

مسئولان و غیره؛

- افزایش جریان اطلاعات، ترویج مسئولیت پذیری بین فرزندان و تقویت کودکان؛

- شناسایی، حمایت و استفاده از افرادی که دارای موقعیت های خوب و یا معتبر هستند و می توانند به ایجاد یک محیط مفید برای مشارکت کودکان کمک کنند؛

- تعامل با نهادهای دولتی به منظور تقویت تعهدات و اراده سیاسی
- تعیین استراتژی حمایتی روشن با اهداف خاص و پیام های کلیدی برای مخاطبان مورد نظر

مسئولین آموزش و پرورش از عوامل کلیدی در اقدامات کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان هستند. برای کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، نیاز به تعامل سیستم های رسمی و غیررسمی آموزش و پرورش است که مدارس و مقامات آموزش و پرورش در سطح ملی و محلی، می بایست در این زمینه مشارکت داشته باشند. آموزش و پرورش دارای پتانسیل بالقوه ای در بسیج جامعه، دستیابی به تعداد زیادی از کودکان، افزایش دانش و مهارت های زندگی و ایجاد تغییرات نهادی است. این نهاد همچنین می بایست از مکانیسم انتقال دانش سنتی میان بزرگسالان و کودکان با ایجاد فرصت هایی برای گفتگوی بین نسلی و شناسایی انجمن ها و روش های سنتی که در آن بزرگسالان دانش خود را به نسل های جوان انتقال می دهند، پشتیبانی کند.

تقویت جامعه مدنی و ابتکار عمل های همکاری از طریق شبکه ها و ایجاد مشارکت می تواند پایداری سیاست های کاهش خطرپذیری را افزایش دهد و موجب ایجاد صدای قوی تر و تأثیر بیشتر بر تصمیم گیری در این زمینه شود.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که برنامه ها و اقدامات کاهش خطرپذیری بحران با محوریت و هدایت کودکان، علاوه بر ایجاد فرهنگ ایمنی و تاب آوری و حمایت از کودکان برای کمک به پیشگیری و به حداقل رساندن اثرات فاجعه، در دیدگاه بلندمدت می توانند جوانان را قادر سازد تا در آینده انتخاب ها و رفتارهای آگاهانه ای داشته باشند که نتیجه آن ایجاد جوامعی با توسعه پایدار است. بنابراین سرمایه گذاری بر کودکان و اولویت بندی آموزشی می تواند ظرفیت جامعه را در مدیریت خطرپذیری و توسعه پایدار

به منظور انجام بهینه فعالیت های کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، می توان اقدامات را از طرق زیر به انجام رساند:

- برقراری ارتباط با گروه های مختلف در شبکه های اجتماعی به منظور تضمین ایجاد فرصت های برابر مشارکت فعال کودکان. این شبکه ها شامل شبکه های موجود در سطح ملی و محلی برای تضمین پایداری بیشتر مداخلات می باشند.

- تعامل با کودکان در گروه های سنی و جنسی مختلف
- اعتماد به کودکان و وارد کردن آن ها در همه مراحل مداخلات و توجه به این نکته که کودکان وقتی به درستی مورد پشتیبانی قرار گیرند، تغییرات زیادی ایجاد می کنند.

- توجه به پتانسیل خلاقانه کودکان برای کاهش خطرات بحران ها با تشویق مشارکت آن ها در رسانه های نوین مانند فیلم، برنامه های رادیویی، هنرهای نمایشی و غیره که با مشارکت کودکان ساخته می شود.

- تسهیل اقدامات آموزشی کاهش خطرپذیری بحران با مشارکت کودکان. کار با کودکان در مورد کاهش آسیب پذیری بدون چالش نیست و کیفیت این تسهیلات به طور قابل توجهی بر کیفیت فرایند مداخله، پیامدهای هدایت شده توسط کودکان و تجربه کلی کودکان تأثیر خواهد گذاشت.

- ایجاد تاب آوری در کودکان با مشارکت دادن کودکان در فرایند کاهش خطرپذیری بحران

ماهیت اقدامات کاهش خطرپذیری بحران با محوریت کودکان، نیازمند تعامل با طیف گسترده ای از افراد در جوامع و در سطح ملی است. والدین، رهبران جامعه، مربیان، دولت محلی، وزارتخانه ها و نهادهای غیرمتمرکز، آژانس های تخصصی، رسانه ها و گروه های جامعه مدنی دارای وظایف قانونی و اخلاقی نسبت به فرزندان، آینده و کاهش خطرپذیری بحران هستند. حمایت فعال از بزرگسالان در ایجاد محیطی مناسب برای مشارکت کودکان حیاتی است.

مراحل اصلی کار با حامیان کودکان از طرق زیر امکان پذیر است:

- برقراری گفتگو بین نهادهای مسئول و کودکان برای آموزش نسل ها و ترویج پاسخگویی فعال بیشتر؛

International.

- Ronan, KR., and Towers, B., (2014), Systems education for a sustainable planet: Preparing children for natural disasters, Systems, vol. 2, no. 1, pp. 1-23. At: www.mdpi.com/2079-8954/2/1/1 [1 September 2016].
- Ronan, KR., Haynes, K., Towers B., Alisic E., Ireland N., Amri A., Davie S. and Petal M., (2016), Child-centred disaster risk reduction: can disaster resilience programs reduce risk and increase the resilience of children and households?, Australian Journal of Emergency Management, vol. 31, no. 3, pp. 46-58. At: <https://ajem.infoservices.com.au/items/AJEM-31-03-16> [23 September 2016].
- Stone, L. and Loft, K., (2009), Climate Change, Child Rights and Intergenerational Justice, IDS In Focus Policy Briefing 13.2 Brighton: IDS.
- Tanner, T.M., Garcia, M., Lazcano, J., Molina, F., Molina, G., Rodriguez, G., Tribunalo, B. and Seballos, F., (2009), Children's participation in community-based disaster risk reduction and adaptation to climate change, Participatory Learning and Action 60: Community based adaptation 54-64. www.planotes.org.
- Tanner, T.M. Lazcano, J. Lussier, K. Polack, E. Oswald, K. Sengupta, A. Murphy, L. and Rajabali, F., (2009), Children, Climate Change and Disasters: An Annotated Bibliography Children in a Changing Climate Brighton: IDS, www.childreninachangingclimate.org and ELDIS Key Issues Guide. www.eldis.org.
- Tanner, T., (2010), Shifting the narrative: Child-led responses to climate change and disasters in El Salvador and the Philippines. Children & Society, 24(4), 339-351.
- Tatebe, J., & Mutch, C., (2015), Perspectives on education, children and young people in disaster risk reduction, International Journal of Disaster Risk Reduction, vol. 14, no. 2, pp. 108-114.
- Telford J, Cosgrave J, Houghton R., (2006), Joint Evaluation of the international response to the Indian Ocean tsunami: Synthesis Report. Tsunami Evaluation Coalition: London.
- Towers, B., Haynes, K., Sewell, F., Bailie, H. and Cross, D., (2014), Child-centred disaster risk reduction in Australia: progress, gaps and opportunities, Australian Journal of Emergency Management, vol. 29, no.1, pp. 31-38. At: <https://ajem.infoservices.com.au/items/AJEM-29-01-09> [1 June 2016].
- UNICEF, (2012), The State of the World's Children 2012: Children in an Urban World. New York: UNICEF.
- UNICEF, (2015), Unless We Act Now. The impact of climate change on children, New York: UNICEF.
- UNICEF UK, Plan UK and many other agencies facilitated a meeting between UK schoolchildren and the UK Minister for Energy and Climate change so that he can hear their views. Meanwhile, in Canada, children sent postcards about their solutions to climate change, to the Prime Minister, facilitated by WWF. See: <http://www.marketwire.com/press-release/Wwf-Canada-1074342.html>.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction, (2016), What

افزایش دهد. لذا پیشنهاد می‌گردد نهادها و سازمان‌های مرتبط در زمینه تدوین برنامه‌های آموزشی هدفمند و سیاستگذاری برنامه‌ریزی‌های کاهش خطرپذیری بحران، با توجه به اولویت‌های معین شده اقدام نمایند.

منابع

- Antonowicz, L., Anderson, A., & Wetheridge, L., (2010), Child-Centred Disaster Risk Reduction: Building resilience through participation: Lessons from Plan International. In Child-Centred Disaster Risk Reduction: Building resilience through participation: Lessons from Plan International. Plan International.
- Back E. and Cameron C., (2008), Our climate, Our children, Our responsibility UNICEF UK, York.
- Bartlett, S., (2008), The implications of climate change for children in lower-income countries, Children, Youth and Environments 18(1): 71-98.
- ERM, (2006), Natural disaster and DRR ` the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Haynes, K., Mangada, L., Akhmad, S., Roquino, F., (2010), Developing innovative participatory tools to promote child and youth-centered disaster risk reduction. Research Report.
- Incheon Declaration on Disaster Risk Reduction in Asia and the Pacific 2010, AMCDRR, Incheon Korea 25-28 October 2010.
- International Decade for Natural Disaster Reduction, (1994), Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World. At: www.unisdr.org/we/inform/publications/8241 [6 January 2016].
- Kjorven, O., Nippita N., and Wietzk F.B., (2015), The Addis Ababa Action Agenda: Strengths, Weaknesses, and the way ahead. UNICEF.
- McMicheal, A. Friel, S. Nyong, A. and Corvalan C., (2008), Global environmental change and health: impacts, inequalities and the health sector, BMJ, 336: 191-194.
- Mitchell, T., Tanner, T.M. and Haynes, K., (2009), Children as agents of change for Disaster Risk Reduction: Lessons from El Salvador and the Philippines. Children in a Changing Climate Working Paper 1, Brighton: IDS www.childreninachangingclimate.org.
- Oxfam, (2009), Suffering the science: climate change, people and poverty; Research from Children in a Changing Climate www.childreninachangingclimate.org and research by IDS www.ids.ac.uk.
- Peek L., (2008), Children and Disasters: Understanding Vulnerability, Developing Capacities and Promoting Resilience - An Introduction. Children, Youth and Environments 181, 1-29.
- Penrose, A. and Takaki, M., (2006), Children's rights in emergencies and disasters, The Lancet 367: 698-699.
- Plan, U. K., (2010), Child-Centred Disaster Risk Reduction: Building resilience through participation-Lessons from Plan

is disaster risk reduction? At: www.unisdr.org/who-we-are/what-is-drr .

- United Nations Children's Fund, (2016), Child-centered disaster risk reduction: Contribution to resilient development. At: www.childreninachangingclimate.org/uploads/6/3/1/1/63116409/child-centered_drr-contributing_to_resilient_development.pdf [6 January 2016].
- United Nations, (1989), Convention on the Rights of the Child. At: www.ohchr.org/en/professionalinterest .
- Views from the Frontline 2011: Detailed Children's Report , (2016), <http://www.globalnetwork-dr.org/views-from-the-frontline/voices-from-the-frontline-2011.html> International Risk Management Institute 2016, Risk reduction. At: www.irmi.com/online/insurance-glossary/terms/r/risk-reduction.aspx .